

ТИРКЕМЕ

аспирант Токошева Жамила Аттокуровнанын 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча кандидаттык экзаменинин кошумча программасы

Кошумча программанын мазмуну

Программанын мазмуну жалпы тил илиминин теориясын, түркологиядагы жана кыргыз тил илиминдеги илимий-теориялык классификациясын, изилденишин, объекти жана предметин, лингвистикадагы изилдөөлөрдүн методдорун жана ыкмаларын камтыйт. Мындан тышкары Махмуд Кашкари түзгөн «Диван-и лугат ат-түрк» жыйнагындагы уңгу сөздөрдүн азыркы кыргыз тилинде колдонулушу жана лексика-грамматикалык маанилериндеги, андагы сөздөрдүн байыркы көрүнүштөрү менен азыркы кыргыз тилине салыштыруу сыяктуу маселелерди камтыган суроолордун тизмесинен турат.

Махмуд Кашкаринин сөздүгүнүн материалдары кыргыз тил илиминин ортосундагы карым-катыш изилденет. Сөздүктөгү куранды жана уланды мүчөлүү уңгу сөздөрдүн өзгөчөлүктөрү талдоого алынат.

Сунушталган адабияттардын тизмеси:

1. Абдувалиев, И. М. Кашкари жана анын сөздүгү. – Китепте: М. Кашкари «Дивану лугати-т түрк» (Түркий тилдер сөз жыйнагы). Которг. Абдувалиев И. ж.б. Бишкек, 2013. 9 – 28 б.
2. Акматалиев, А. “Түркий тилдер сөздүгү” – азыркы кыргыз тилинин жана адабиятынын булактарынын бири [Текст] / А. Акматалиев // Махмуд Кашкари. Түрк тилдеринин сөздүгү. – Бишкек, 2011. – 3-15 б.
3. Артыкбаев, К. Орто кылымдагы адабий эстеликтерибиз жөнүндө [Текст] / К. Артыкбаев // Кыргызстан маданияты. – 1990. – № 38, 20 сент. – 10 б.
4. Борбугулов, М. Кыргыз жергеси [Текст]: энцикл. / М. Борбугулов. – Фрунзе: [б-сыз], 1990. – 368 б.
5. Давлатова, С.Ж. Махмут Кашкаринин “Дивану лугати ат-түрк” сөздүгүндөгү сөздөрдүн жасалышы (морфологиялык жол) [Текст] / С.Ж. Давлатова; ред. И. Абдувалиев. – Б.: Улуу тоолор, 2017. – 160 б.
6. Джапанов, А. Кыргыз тилинин тамак-аш лексикасы [Текст] / А. Джапанов. – Б.: «МОК» басма борбору, 2003. – 136 б.
7. Демирчизаде, А.М. Сравнительный метод Махмуд Кашкари [Текст] / А.М. Демирчизаде // Сов. түркология. – 1972. – № 1. – С. 31-42.
8. Жаманкулова, Г.Т. Махмуд Кашкаринин “Диваны” жана баяндоочтун трансформацияланган формалары [Текст] / Г.Т. Жаманкулова. – Б.: Бийиктик, 2011. – 346 б.

9. Жапаров, Ш., Казыев Н. Ашуулардын аттары (аталыштары) [Текст] / Ш. Жапаров, Н.Казыев // Наука и новые технологии. – 2009. – №10. – 170-177-бб.
10. Исмаилова, З. Махмуд Кашкаринин сөздүгүндөгү жана азыркы кыргыз тилиндеги кийим-кечек аталыштары [Текст] / З. Исмаилова // Махмуд Кашгари ж-а кыргыз маданияты. – Бишкек, 2011. – 220-228 б.
11. Караев, О. Историко-географические данные, сообщаемые Махмудом Кашгари (по Тяню-Шаню и Семиречью) [Текст] / О.Караев // Сов. тюркология. – 1972. – № 1. – С. 111-113
12. Каратаева, С.К. “Байыркы түрк сөздөр (Кыргыз тилинин материалдары менен салыштырма тарыхый планда изилдөө) [Текст] / С.К.Каратаева; жоопту ред. Ж.К. Сыдыков. – Б.: Полиграф-ресурс, 2008. – 177 б.
13. Каратаева, С. К. Кыргыз тилинин тарыхый фонетикасы (үндүүлөр системасы) [Текст]: фил. илим. док. ... дис. автореф. / С.К. Каратаева. – Бишкек, 2023. – 46 б.
14. Кляшторный, С. Г. Эпоха Махмуда Кашгарского [Текст] / С.Г. Кляшторный // Сов. тюркология. – 1972. – № 1. – С. 18-23.
15. Кононов, А.Н. Махмуд Кашгарский и его “Дивану лугат ит-турк” [Текст] / А.Н. Кононов // Сов. тюркология. – 1972. – № 1. – С. 3-17
16. Коңурбаева, Р. Махмуд Кашгаринин «Дивани лугат ит-түрк» сөздүгүндөгү өсүмдүктөр лексемасы [Текст] / Р. Коңурбаева, // Махмуд Кашгари ж-а кыргыз маданияты. – Бишкек, 2011. – 166-174 б.
17. Махмуд Кашгари жана кыргыз маданияты [Текст] / түз. И.Абдувалиев, А. Акматалиев, Г. Орозова. – Бишкек: [б-сыз], 2017. – 342 б.
18. Махмуд, Кашгари. Түрк тилдеринин сөздүгү - Дивану Лугати т-түрк / Которгондор: Т.Токоев, К.Кошмоков; баш сөздү жазган А.Акматалиев. - Бишкек: Avrasyapress, 2011. –Т. 1. - 906 бет. – КР Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия. – КР УИАсы. Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту. – К.Карасаев атындагы БГУ. – ISBN 978-9967-12-152-2.
19. Махмуд Кашкари. Дивану лугати-т түрк [Текст]: Түркий тилдер сөз жыйнагы /Котор: И.Абдувалиев, Т.Ахматов, А.Оморов, И.Султаналиев, М.Толубаев; Редколлегия: А.Акматалиев (баш. ред.), И.Абдувалиев ж.б. – Жалал-Абад: ЖИ “Газибаев Х.” Бас-сы, 2016. – Т. 1. – 438 б. – ISBN 978-9967-13-961-9. –(КР УИА; ЖАМУ). –Т.2. – 294 б. Т. 3. – 337 б.
20. Кашгари, М. Диван Лугат ат - Турк [Текст] / М. Кашгари; орусчага котор. З.-А.М.Ауэзова. – Алматы: 2005. С.766.
21. Орузбаева Б.О. Словарь Махмуда Кашгари как источник для изучения лексики кыргызского языка в историческом плане [Текст] / Б.О.Орузбаева // Советская тюркология. - 1972. - №1. С. 43-46.

22. Осмоналиева, Б. Об отражении лексики киргизского языка в словаре Махмуда Кашгари «Дивану лугат ит-тюрк» [Текст] / Б.Осмоналиева // Советская тюркология. - 1972. - №1. – С. 97-99.
23. Сагынбаева, Б. «Дивану лугат-ит-түрктөгү» эр- жардам этишинин түрк жана кыргыз тилдериндеги эквиваленттери», [Текст] / Б. Сагынбаева // Кашкарлык Махмут, түрк дүйнөсүнүн тили, адабияты, маданияты ж-а тарыхы аттуу Эл аралык конф. матер-н жыйнагы. – Бишкек, 2007. –287-293 б.
24. Садыков, Т. «К.Махмуттун «Дивану лугат-ит түрк» эстелигиндеги ат атоочтордун тектештирме-тарыхый контексти» [Текст] / Т. Садыков // Кашкарлык Махмут, түрк дүйнөсүнүн тили, адабияты, маданияты ж-а тарыхы аттуу Эл аралык конф. материалдарынын жыйнагы. – Бишкек, 2007. – 108-166 б.
25. Султаналиев, И.Ш. Махмуд Кашгаринин “Дивану лугати-т түркүнүн тили” [Текст] / И.Ш. Султаналиев. – Бишкек: [б-сыз], 2015. – 231 б.
26. Толубаев, М. Махмуд Кашкаринин “Дивани лугат ит-түрк” сөздүгүндөгү кыргыз тилине маанилик жактан дал келген сөздөр [Текст] / М. Толубаев // Тил, адабият ж-а искусство маселелери. – 2009. – № 4. –141-148 б.
27. Усмамбетов Б.Ж. Махмуд Кашкаринин “Дивану лугат ит-түрк” эмгегиндеги буюм-тайымдарга, курал-жабдыктарга байланыштуу сөздөр жана кыргыз тилине болгон катыштыгы [Текст]: фил. илим. доктору дисс. автореф. / Б.Ж.Усмамбетов. – Бишкек, 2017. – 43 б.
28. Ширалиев, М. Ш. Махмуд Кашгари как диалектолог языков [Текст] М.Ш.Ширалиев // Сов. тюркология. – 1972. – № 1. – С. 24-30
29. Юнусалиев Б. М. Киргизская лексикология. Ч. I (развитие корневых слов). [Текст] / Б. М. Юнусалиев. –Фрунзе: Учебно-педагогическое издательство. 1959. –247 с.
30. Юнусалиев, Б.М. Кыргыз диалектологиясы боюнча программа [Текст] / Б.М. Юнусалиев. –Фрунзе: Кыргызмамбас, 1955. –291 б.

Кандидаттык экзамендин кошумча программасынын суроолору:

1. Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» эмгеги түрк тил илиминдеги орду жана илимий мааниси.
2. Эмгегин Кыргызстанда изилденишинин кыскача тарыхы (Б.О.Орузбаева, Б.М. Юнусалиев, Т.Токоев, Т. Садыков, Б.Ж.Усмамбетов, И.Ш. Султаналиев)
3. Махмуд Кашкари түрк тилдери илиминин негиздөөчүсү.
4. Салыштырма-тарыхый тил илиминин башында турган түрколог.
5. Махмуд Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» эмгегинде түрк элдеринин тилинин лингвистикалык өзгөчөлүктөрү.
6. Аталган эмгек менен кыргыз тилинин окшоштуктары.

7. «Диван-и лугат ат-түрк» эмгеги кыргыз тилинин же кыргыз этнониминин тарыхый өзгөчөлүктөрүн чагылдырылышы.
8. Бул эмгек менен кыргыз тилинин үндүүлөрдүн үндөшүүсүнүн сакталышы.
9. Сөздүк менен кыргыз тилинин уңгу сөздөрдүн окшоштуктары.
10. «Диван-и лугат ат-түрк» эмгегинде чагылдырылган түрк тилдеринин диалектилик өзгөчөлүктөрү.
11. Махмуд Кашкаринин эмгегиндеги лексикалык материалдардын түзүлүшү жана классификациялык принциптери.
12. «Диван-и лугат ат-түрк» сөздүгү менен кыргыз тилинин грамматикалык жана лексикалык өзгөчөлүктөрү.
13. Эмгектин лексикография, диалектология, фольклор жана этнографияга кошкон салымы.
14. Махмуд Кашкари түрк тилдерин бай жана өнүккөн тилдер катары сыпатташы.
15. Эмгек түрк тил илимине гана эмес, дүйнөлүк лингвистикага таасир тийгизиши.
16. Тарыхый-салыштырма ыкманын колдонулушу.
17. Араб тамгасын колдонуп, түрк сөздөрүн транскрипциялашы.
18. Махмуд Кашкаринин эмгеги тарыхый булак болуп эсептелиши.
19. Тилдик материалды тематикалык жана диалектикалык белгилер менен системалашы.
20. Эмгектеги созулма үндүүлөрдүн берилиши.
21. «Диван-и лугат ат-түрк» эмгегинде колдонулган методологиялык ыкмалар жана алардын тил илимине тийгизген таасири.
22. Махмуд Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» эмгегиндеги кыргыз тилине карата көөнөргөн сөздөрдүн сакталышы.

Жыйындын төрагасы, ф.и.д.:

Катчы, ф.и.к., доцент:

Элчиев Ж.

Мапаева Н.

